

אבני משה

דיני שומרים

סבל ששבר חפץ במהלך הובלה / אומן שקלקל כמו אופטיקאי ששבר משקפיים שקיבל לתיקון / אומן ששינה / קבלן ששינה מהתוכנית האדריכלית / נתן לחברו כרטיס אשראי ואיבדו או נתנו לאחר, האם חייב מה שנגנב

אומן שהתקשר להודיע כי החפץ מוכן ואח"כ נגנב האם הוא עדיין שומר שכר שחייב על גניבה ואבידה

ובנידון דין שהודיע ללקוח שהחפץ מוכן על פניו הוא דומה לאמר טול את שלך והבא מעות שנעשה שומר חנם דכל שלא הקדים הבאת המעות גילה בדעתו שאינו מעבד החפץ בשביל השכר וכל שכן בנידון דין שלא הזכיר כלל הבאת המעות. אמנם ברוב המקומות בזמננו אינם נותנים החפץ לולי תשלום ולכן עדין נחשבים כשומרי שכר שחייבים בגניבה ואבידה.

במשנה בבבא מציעא (פ:) כל האומנין שומרי שכר הן, וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם. ובגמ' מבואר דאם אמר לו הבא מעות וטול את שלך עדיין שומר שכר לפי שהקדים הבאת המעות גילה דעתו שתופס החפץ כמשכון עבור שכרו (רש"י). ואי אמר בהדיא טול את שלך דאיני שומרו עוד, פטור. (רמ"א סימן שו סעיף א בשם תלמידי הרשב"א).

סבלי הובלה ששברו חפצים פטורים ואם החפץ קל חייבים

ובנתיבות המשפט (סימן שד ס"ק א) כתב "נראה לפענ"ד דדוקא כשנשא שיעור משא כל שיכול לישא, תיקנו חז"ל שיפטור מתשלומין משום דנקל ליכשל, אבל מי שנשא דבר קל ונתקל ושברו חייב דבקל אפשר ליהזר, ובזה אתי שפיר הא דסעיף ב'. (אחר כתבי זאת מצאתי בריטב"א הישנים בבא מציעא פ"ג ע"א סוד"ה ועתה אכתוב שכתב גם כן כדברי, עיין שם)".

עוד יש להסתפק אם בכלל תקנה זו נפילה מהסבלים שלא מתוך היתקלות ועדיין לא מצאתי מי שדיבר בזה. ויש לעיין בפועלים גוים ובעל הבית יהודי ועוד חזון למועד.

במשנה בבא מציעא (פב:) המעביר חבית ממקום למקום ושברה, בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע. ובגמ' אמר רבי יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא, שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם המעביר חבית לחבירו ממקום למקום.

וכן הוא בשולחן ערוך (סימן שד סעיף א) "המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשברה, דין תורה הוא שישלם, שאין זה אונס גדול, והרי השבירה כגניבה ואבידה שהוא חייב בהן, אבל תקנו חכמים שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה, שאם אתה אומר ישלם, אין לך אדם שיעביר חבית לחבירו. ולפיכך עשו בו שבירת החבית כמיתת הבהמה ושבירתה".

אומן שקלקל כגון נתן משקפים לאופטיקאי לתקן ונשברו

כאן בשכר כי הא דאמר רבי זירא הרוצה שיתחייב לו טבח, יקדים לו דינר.

העולה מהגמרא שאומן שעשה בשכר וקלקל חייב. ואם עשה בחינם אם הוא מומחה פטור ואם הוא הדיוט חייב. וכן הוא בשולחן ערוך סימן שו סעיף ו "המוליך חטים לטחון, ולא לתת, ועשאן סובין או

בגמרא בבא קמא (צט:) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן טבח (שוחט) אומן שקלקל חייב, ואפילו הוא אומן כטבחי ציפורי. ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בכנישתא דמעון, ואמר ליה זיל אייתי ראייה דממחית לתרנגולים ואפטרך לא קשיא כאן בחנם,

לבוא מכשול זה לידו, אמרינן דמזל דבעל הבהמה גרם לו שבא מכשול זה לידו, אבל שחטו בשכר חייב דה"ל ליהזר טפ"י."

ולפי זה אם האופטיקאי עשה בחינם פטור ואם עשה בשכר חייב. ואין צריך להקדים לו שכר בפועל כדי שיתחייב אלא מספיק לפסוק עמו על שכר. וכשעשה האופטיקאי בחינם שהדין הוא שפטור, אין צריך להוכיח שהוא מומחה כיון שיש לו חנות מוכרת ודברים אלו יתבארו בעזרת השם בסמוך.

מורסן נתן קמח לנחתום ועשאו פת נפולין. בהמה לטבח, וניבלה בשכר, חייבים לשלם דמיהם. ואם שחט בחנם, אם היה טבח מומחה, פטור ואם אינו מומחה, חייב."

והטעם שאם אינו מומחה חייב כתבו הראשונים דלא היה לו להכניס עצמו במלאכה זו ואפילו בחנם עד שיהא אומן (רש"י, רשב"א וכו'). והוסיף הסמ"ע (סימן שו ס"ק יג) לבאר "בחנם אם היה טבח מומחה פטור. דכיון שהוא מומחה ואינו רגיל

האם צריך להקדים למומחה שכרו לפני המלאכה כדי שיתחייב על הקלוקל

כתב הרמ"א (סימן שו סעיף ד) "הטבחים שלוקחין הכרכשאות מן הכשרות, מקרי שכר, ואם נבלו חייבים לשלם (טור)". מבואר שאין צריך להקדים לו שכר אלא מספיק לפסוק לו שכר אבל השיטה (שם) הביא שבדברי הרמ"ה מסרקסטה כתב הרמ"ה וברמ"ה כתוב שאם לא משך צריך להקדים לו שכר כדי שיתחייב וצ"ע.

בגרמא בבבא קמא (צט:) אמר רבי זירא הרוצה שיתחייב לו טבח (שוחט), יקדים לו דינר. ובשיטה מקובצת (שם) הביא בשם הרמ"ה ז"ל מסרקסטה "והני בודקין דשקלי כרכשתא בשכרן או שקצצו להם שכר אם קלקלו חייבין כיון דאגרא קא שקלי. וצריך עיון כיון דלא שקלי אגרא אלא לבסוף כדאמרינן יקדים לו דינר הטבח ויתחייב לו השוחט. ודילמא יקדים לפסוק שכרו קאמר וכן נראה". וכן

סיבת החיוב באומן משום אדם המזיק או מדין שומר

דאם זה אונס גמור למה יתחייב האומן אם עשה בשכר. והאחרונים למדו שהרמב"ן חולק על תוס' שאין החיוב מדין אדם המזיק אלא מדין שומר וכן כתב הקובץ שיעורים דלהלן וכן משמע בתשב"ץ (חלק א סימן קיג) שהחיוב הוא מדין שומר.

שיטת התוס' בב"ק (כז:) דסיבת החיוב הוא משום אדם המזיק, ואע"פ שאדם מועד לעולם, מומחה שעשה המלאכה בחינם פטור משום דהוא אונס גדול ולא אמרינן אדם מועד לעולם אלא באונס שאינו גדול. והרמב"ן (ב"מ צט:) הקשה עליהם

אומן מומחה שעשה בחינם וקלקל פטור אבל חובת ההוכחה מוטלת עליו להוכיח שהוא מומחה

קיט) כתב דלדעת הרמב"ן ניחא כיון דחיובו הוא מטעם שומר וטוען שלא פשע, צריך לברר על ידי שבועה או על ידי עדים במקום שיש רואה וכו' אבל לדעת תוס' שחיובו מדין מזיק קשה למה לא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראייה עכ"ד. ואפשר ליישב דכיון שקלקל חיובו ודאי והפטור הוא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי.

עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בכנישתא דמעון באומן מומחה שקלקל, ואמר ליה זיל אייתי ראייה דממחית לתרנגולים ואפטרך (גמ' בב"ק צט:). והקשה הראב"ד למה לא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראייה. ותיירץ דכיון שאם הוא מומחה בקל יכול להוכיח, עליו מוטל חובת ההוכחה ודמי לאיסי בן יהודה (ב"מ פג.). ובקובץ שעורים (ב"ק אות

האם אומן שיש לו חנות צריך להוכיח שהוא מומחה

ס"ק ז) בשם המהרש"ל גבי שוחט דמיקרי מומחה כששוחט ג' פעמים עופות קטנים. ולכן אם תיקן בחינם פטור ואם תיקן בשכר חייב.

אע"פ שנתבאר שמוטל על האומן להוכיח שהוא מומחה מ"מ נראה שכל בעל חנות הוא בגדר מומחה ואינו צריך להוכיח שהוא מומחה כדי להיפטר דלא גרע ממה שהביא הש"ך (סימן שו

הזמין מכונאי רכב לא מוסמך בזול וקלקל

אני רוצה שתכנס במלאכה זו, יהיה חייב. והכא נמי לא שנא. ואם כנים דברינו אם כן אפילו בשכר יהיה פטור, דמה הוה ליה למיעבד הרי ידע הבעלים שאינו מומחה ובכל זאת רצה שיכנס האומן במלאכה זו. אלא שמסתימת דברי הפוסקים נראה שאין חילוק, וגם בכה"ג אמרינן שלא היה עליו להכניס עצמו במלאכה זו.

כבר נתבאר שהטעם שאומן הדיוט חייב אע"פ שעשה בחינם הוא משום שלא היה לו להכניס עצמו במלאכה זו עד שיהיה מומחה. ואם כן יש מקום לומר דאם הבעלים ידע שאינו מומחה אדעתא דהכי נתן לו ואין שום טענה על האומן ההדיוט למה הכניס עצמו במלאכה זו דאטו אם יאמר לו להדיא איני מומחה והלה יאמר לו אעפ"כ

אומן, קבלן, אדריכל ששינו האם מקבלים שכרם

זו אלא יתן לי דמי הצמר או דמי העצים, אין שומעין לו. וכן אם אמר האומן הא לך דמי צמרך או דמי עציך ולך, אין שומעין לו, שאין האומן קונה בשבח כלי שעשה".

ולפי זה אם הקבלן שינה ממה שנתבקש לא יוכל בעל הבית לומר לקבלן טול מה שעשית אלא יתן לו דמי היציאה או דמי השבח הפחות מבניהם. ויתבאר בעזרת השם אם כלול בדמי הטרחה גם שכר הפעולה או רק עלות החומרים. וכן יתבאר אם מחשבין מה שהיה בעל הבית יכול להרוויח אילו היה עושה האומן כפי שרצה. ואם יש לחלק בין צמר לבין בית מגורים שעשה לו שלא כפי מה שביקש.

במשנה בבבא קמא (ק:) הנותן צמר לצבע והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו. צבעו כאור (כמו כעור בשירי הצבע), אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה, ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח. לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו ר' יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה, ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח.

וידוע שהלכה כרבי יהודה לפיכך אומן שקלקל או ששינה נותן או דמי היציאה או דמי השבח הפחות מבניהם. וכן הוא בשולחן ערוך (סימן שז סעיף ג) והוסיף "אמר בעל הכלי איני רוצה בתקנה

האם מחשבין מה שהיה אמור להשביח אילו לא תיקן

להרויח רק מהשכר המגיע לאומן בעד שכר האומנות ולא מהסמנין ושיעור השכר שמגיע לפי שומת שכיר יום שזה בכלל קרן שיש לאומן, ע"ש.

ובנתיבות המשפט (ס"ק ו) הצדיק דברי את התוס' ודיעמה והביא ראייה דומה לזה מבבא מציעא (עג:) דאם נתן לחבירו מעות לקנות סחורה המצויה בזול כדי למכור ביוקר, והשליח לא קנה חייב לשלם לו כל הרווחים שמנע ממנו ולא דמי למבטל כיס של חבירו כיון שנתן לו מעותיו וסמך עליו חייב לשלם, דבהאי הנאה דסמך עליו ואלמלא הוא היה לוקח ע"י אחרים שנתעבד מדין ערב, וזה ענין שכירות פועלים שחייבין לשלם להבעלים מה שמפסידין בחזרתן, וכן הבעה"ב לפועל, דכיון שסמכו זה על זה נתחייבו זה לזה וכו'.

בירושלמי בבבא קמא (פ"ט ה"ה) מהו השבח יתר על היציאה, בר נש דיהיב לחבריה חמש מנאי צמר וחמש מנאי סימנין ועשרה מנאי אגרא וא"ל זיל צבעיה סומק ואזיל וצבעי אונם, **ואמר ליה אילו צבעתיה סומק הוי שוה עשרים וחמש השתא דצבעת אונם לית הוא שוה..**

ופירשו התוס' (ב"ק ק ד"ה אם השבח) והרא"ש (פ"ט סי' י"ז) דמה שהיה ראוי להשביח אילו לא שינה הוא בכלל הקרן, וחשבין השבח וההוצאה בלא זה דרך משל אם היה אמור להרויח חמש לא יפחות לו מחמש ורק שהשבח יתר על חמש (שהיה צריך להרויח) יתן לו או השבח או דמי היציאה הפחות מבין שניהם. וכן פסק הסמ"ע (ס"ק ט). והש"ך (ס"ק ה) האריך לדחות דבריהם, והסיק דאינו מנכה לו החמשה זהובים שראוי היה

האם שכר הטרחה של האומן כלול בדמי היציאה

ואם כן לפי הבית יוסף שפוסק בכל מקום כהרמב"ם ישלם לקבלן רק דמי עלות החומרים ומסתבר שאם הקבלן העסיק עובדים בכלל דמי היציאה מיקרי ורק שהקבלן בעצמו עבד לא יתן לו דמי טרחה, ולפי הש"ך גם אם הקבלן בעצמו עבד ישלם לו דמי טרחה כשאר הפועלים ולא כקבלן.

הבית יוסף כתב שלדעת רש"י נותן לאומן ששינה דמי טרחה ולדעת הרמב"ם אין נותן לו דמי טרחה והש"ך (ס"ק ה) כתב דגם הרמב"ם מודה שנותן לו דמי טרחה כשאר פועלים ומסיק דאין הצבע מפסיד כלום מביתו בשביל השבח שהיה ראוי להשביח, ואפילו שכר טרחה כשאר פועלים זה נמי בכלל היציאה מביתו הוא, ואינו מפסיד אלא אם הבטיח לצבע יותר משאר פועלין הפסיד זה התנאי נגד השבח שהיה ראוי להשביח ע"ש.

למה לא יכול בעל הבית לומר לצבע טול הצבע כמו כל יורד שיכול לומר טול עציץ ואבניך והאם יש חילוק בין צביעת צמר לשיפוץ בבית

זה היה מקום לומר שכל התקנה הייתה כעין שינוי בצביעת צמר שיש בזה טובת שניהם, טובת הצבע שלא יפסיד הכל וטובת בעל הבית שקיבל צמר צבוע במחיר מוזל, ויוכל למכור את הצמר ולהרוויח, ולקנות צמר חדש ולצובעו כרצונו. אבל בדבר שאין בזה תקנת הלוקח כגון בנידון דידן שמשפץ את ביתו והקבלן שינה שלא כפי רצונו, ורוצה שהקבלן יהרוס ויעשה כפי מה בקשתו בכה"ג ליכא תקנה דמה יועיל לו השינוי במחיר מוזל הרי אין בית עומד למכירה כמו צמר. אלא שמסתימת הפוסקים לא משמע כן. וגם דברי הקצות שביאר דהרמב"ם לא אתי עלה אלא משום תקנה אינם מוסכמים כמו שיתבאר. ולשון הרמב"ם שכתב 'תקנה' יש שביארו שהדין הזה שהוא דין גמור אלא שיש בו תקנת שניהם.

כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (ב"ק פ"ט מ"ד) "וכל זה אינו תלוי ברצון בעל הבגד אלא אפילו אמר לו בעל הבגד כיון שעברת על מאמרי תן לי מה שהיה שוה בגדי בתחלה וטול לך הבגד לא יוכל לומר זה, לפי שאמרנו אם השבח יתר על היציאה ואם היציאה יתירה על השבח **היא תקנה** לכל אחד משניהם". וכעין זה כתב ביד החזקה וכן כתב השו"ע (סימן שו סעיף ג). והראב"ד (פ"י משכירות ה"ד) השיג עליו וכתב דאין לזה טעם.

והקצות החושן (סימן שו ס"ק ו) ביאר דברי הראב"ד משום דלא מצינו תקנה זו להכריח את בעל הכלי בזה ולא עשו תקנה אלא לטובת בעל הכלי. א"כ הו"ל כמו בשדה שאינו עשוי ליטע דאומר לו טול עציץ ואבניך (לקמן סימן שע"ה סעיף ב') והרמב"ם לא אתי עלה אלא משום תקנה. ולפי

הנתיבות המשפט מייסד שכל שבח שאי אפשר למשביח ליקח אין אומרים טול עציץ ואבניך

כשאומר לו עקור אילנך הרי זה מפסידו כל השבח של עמל הנטיעה, ומ"מ אי אפשר לחייבו לבעל הבית שיתן לו שבחא כיון דלא ניחא ליה, וא"כ בחפר בה חפירות נמי מצי למימר לו טום, אבל בצבע שאינו עובר ע"י צפון צ"ע שאם אומר לו טול צבעך י"ל דאין זו אמירה של כלום כיון שיודע שזה דבר שאי אפשר הוי כמצחק בו. והיכי דיכול לומר עקור אילנך נראה דהכל לפי ראות עיני הדיין אם באמת לא ניחא ליה בשבחא או שאומר לדחותו". **מיהו מדברי הרא"ש** בתשובה (הובא בטור סימן שעה) מבואר שגם בצבע שאי אפשר למשביח ליקח יכול לומר לו טול צבעך.

בנתיבות המשפט (סימן שו ס"ק ז) השיג עליו "ומה שכתב בקצות החושן (סק"ו) דיכול לומר טול צבעך, לא נראה לפענ"ד, דדוקא במקום שיכול ליקח השבח לעצמו יכול לומר לו כן, כמו עקור אילנך (סימן שע"ה סעיף ב') דיכול לנטעו במקום אחר, אבל במקום שאינו יכול ליקח השבח שהשביח, חייב ליתן לו, דאל"כ בצבעו שלא ברשות יפטר מלשלם שיכול לומר טול צבעך".

ובחזון איש (ב"ק סימן כב ד"ה ובעיקר) כתב "וזה מן התימא דגם בנטע שדה חברו שבחא נעשה בפעולת הנטיעה יותר משיווי הנטיעות עצמן וא"כ

אותם שומרים ששכרם אינם עבור השמירה האם מתחייבים לשמור יותר מ'כדנטרי אינשי' כגון מלוה על המשכון, שוכר, אומן, שליח, משרתי הבית, עובדים בחנות וכו'

בגמרא בבבא מציעא (צג.) ההוא רעיא דהוה קא רעי חיותא אגודא דנהר פפא, שריג חדא מינייהו ונפלת למיא. אתא לקמיה דרבה ופטריה. אמר מאי הוה ליה למיעבד, הא נטר כדנטרי אינשי. אמר ליה אביי אלא מעתה, על למתא בעידנא דעילי אינשי, הכי נמי דפטור אמר ליה אין. גנא פורתא בעידנא דגנו אינשי הכי נמי דפטור אמר ליה אין.. רב חסדא ורבה בר רב הונא לא סבירא להו הא דרבה, דאמרי להכי יהבי לך אגרא לנטורי לי נטירותא יתירתא.

ומבואר בגמרא ששומר חנם אינו חייב בחיובי שמירה אלא כמו שבני אדם שומרים על שלהם אבל שומר שכר צריך לשמור יותר ממה ששומרים בני אדם על שלהם, שלכך הוא מקבל שכר. **וחידש המהרש"ך (חלק ב סימן קסט) גבי מלוה על המשכון** "דעד כאן לא אמרו בפ' השוכר את הפועלים דבשומר שכר לא מהני ליה טעמא דמאי הוה ליה למעבד, משום דאמר ליה להכי יהבי לך אגרא לנטורי לי נטירותא יתירתא, **אלא דוקא בנותן לו שכר בהדיא בעד שמירתו**, אמנם בנדון זה לענין משכון דלא חשבינן ליה לשומר שכר אלא משום פרוטה דרב יוסף כמבואר במקומו, בהא ודאי לא דיינינן ליה כההיא שומר שכר דהתם, ואם כן מציא רחל למימר מאי הוה ליה למעבד, ופטורה הוא אפילו לא התנתה".

וכתב החתם סופר (חו"מ סימן טז) שלפי המהרש"ך גם **שוכר** אינו כשומר שכר לענין זה. וביאר כך דעת הראב"ד עיי"ש. וכיוצא בזה כתב המחנה אפרים (שומרים לא) גבי משרתי הבית "נראה מדברי מהרש"ך מזאת התשובה **דמשרתו של בעל הבית** שומר חנם חשיב אצל בע"ה לענין אם מסר בידו לשמור ונגבב מידו ואף על פי דהמשרת עומד אצל בע"ה בשכר מ"מ לא נקיט השכר בשביל שמירה אלא בשביל שירות הבית".

המשנה למלך והקצות החושן הוכיחו מהראשונים דלא כהמהרש"ך

דחשיב ש"ש חייב אפילו בגניבה ואבידה קרוב לאונס ומייתי מהאי הלכתא עד היכן ש"ש חייב עד כדי הייתי ביום אכלני חורב וסיים דלהכי יהיב ליה שכר כדי לנטורי נטירא יתירתא יע"ש ודו"ק". **גם בקצות החושן** (סימן עב ס"ק ה) השיג עליו והוכיח כן מכמה ראשונים עיי"ש.

המשנה למלך (פרק י משכירות הלכה א) השיג המהרש"ך "ובעיני יפלא דמאי פליג ליה בהאי מילתא דאי נעשה שומר שכר משום האי כל דיני שומר שכר עליו וכן מבואר בתשובת מהריק"ו שורש קנ"ה גבי עלילת המוכסין של אלכסנדריה דחשיב ליה ש"ש משום פרוטה דר"י ודן עליו דכיון

שליחים, סרסורים האם הם שומרי שכר

(סימן רצא סק"ו) שאין אומרים שהשכר הוא עבור הבית ולא לשמירה, ואפשר לומר דשאני משרת שנשכר למלאכת הבית ולא לשמירה, ולכן כשנותן לו חפץ לשמור אין זה בכלל מלאכתו, משא"כ סרסור שמתעסק בחפץ שעליו נוטל שכר, השמירה בכלל השכר, מיהו התייחס כששכרו בפירוש למלאכות, אבל כששכרו סתם לכל מה שיצטרך, שוב השמירה בכלל מלאכתו ושכרו ובערוה"ש (סימן רצא) חילק כן, שאם שכרו למלאכה ידועה ולא לשמירה דינו כש"ח, אבל אם שכרו לכל מלאכות דינו כש"ש (וכן נראה בשו"מ מהדו"ק ח"ג סימן כג), אמנם מ"ש שהמחנ"א והקצה"ח לא פליגי, לענ"ד קשה לומר כן, שבהדיא נראה מדבריהם שנחלקו בנדון המהרש"ך".

כתב פתחי חושן ח"ג א הערה טז: "במחנה אפרים (הלכות שומרים סימן לא) מדויק מדברי המהרש"ך (ח"ב פה) שאינו כשומר שכר, שהשכר אינו על השמירה אלא על הטירחה, והקצה"ח (סימן רצא סק"ו) חולק וסובר שדינו כש"ש, ולכאורה מוכח כמחנ"א מדברי הש"מ בשם הריטב"א בההוא דאמר ליה לסרסיה (ב"מ מב:), שכתב שם שאע"פ שהמשרת נוטל שכר מלאכתו, אין הוא שומר על הכרי אלא כש"ח, אמנם מהרמב"ן משמע שמפרש שעל הכרי אינו שומר כלל (עי' פרק ג סעיף בא). אלא שלכאורה קשה מדין סרסור שפשוט בדברי הפוסקים שהוא שומר שכר, כמבואר בסימן קפה וסימן קפו, וכן בשליח, ואף על פי שהוא גם טורח, לא אמרינן שהשכר הוא בעד הטירחה ולא עבור השמירה. וכן משמע בש"ך

שמש בית הכנסת ועובדים חנות

הרשב"א (ח"ה סימן קסו) ובמחנ"א ה' שומרים סימן לה".

ולא ראיתי מי שדן גבי עובדים בחנות האם דינם כשומרי חנים או שומרי שכר או כלל לא ונראה לעניות דעתי שעובדים בחנות אינם צריכים לשמור יותר מ'כדנטרי אינשי' כיון שאין השכר עבור השמירה אלא עבור השירות לקוחות. ויש שרצו לומר שבנוסף לשירות הלקוחות גם לפקח שלא יצאו אנשים בלי לשלם, ואע"פ שלא דובר על שמירה הדבר ברור מאיליו (עיין נתיבות המשפט סימן רצא ס"ק ב) ולכן הינם כשומרי שכר גמורים. ובתחילה תמהתי דלפי דבריהם לדעת השולחן ערוך (סימן שג סעיף ב) שפסק ששומר שכר חייב על כל גניבה חוץ מלסטים מזוין יתחייבו העובדים על כל הגניבות שנעשו במשמרתם, אבל הנראה שגם לדבריהם פטורים מהגניבות שנעשו כשהם נותנים שירות לקוחות, דלא היה מוטל עליו להיות יושב ומשמר בזמן שהוא משרת לקוחות אחרים. והוא פשוט. ובלאו הכי קשה להוציא ממון נגד הש"ך (ס"ק ה) שחולק ופוסק בכל גניבה באונס.

עוד כתב הפתחי חושן (שם) "כתב הדברי מלכיאל (ח"ג סימן קעב) שאם עוסק במלאכה אחרת אינו שומר על שאר הדברים שאינו עוסק בהם, ונראה דלכו"ע אם שלח פועל לקנות משהו שלא במסגרת עבודתו, והוא דבר שאינו צריך לעשות במסגרת עבודתו, אינו כש"ש בשליחות זו, אף על פי שלמעשה מקבל שכר עבור זמן זה.

ובשו"ת בעי חיי פסק בפשיטות בשמש ביהכנ"ס שאינו ש"ש על החפצים שבביהכנ"ס, משום שאינו מקבל שכר על השמירה אלא על השמשות, וכן פסק בכנה"ג (סימן רצא), ולכאורה היה אפשר לחלק בנדון הכנה"ג דאיידי בחפצים שיחידים השאירו בביהכנ"ס, ועליהם לא קיבל שמירה כלל, ואף על פי שמקבל שכר מקופת הקהל שגם היחידים שותפים בה, בזה יש לומר שהשכר הוא על השמשות, משא"כ בחפצי ביהכנ"ס אפשר דהוי כאילו קיבל עליהם שמירה, אלא שלפי"ז בחפצי אחרים אפילו ש"ח אינו, ואילו מדבריו משמע שעכ"פ דינו כש"ח, ועי' שו"ת רדב"ז (ח"ד סימן קמ) ובהגהות הגר"ח פלאגי' שבשו"ת

אומן שקיבל שכרו או שעושה מלאכתו בבית בעל הבית האם חשיב כשומר שכר

דבר אחאי גאון ז"ל וכ"כ הנ"י יע"ש, אבל כל היכא דלא שייך האי טעמא הרי זה פטור מדין שומר שכר. ולא דמי לשוכר דשוכר שאני משתמש בגוף הפרה ולהנאתו היא אצלו שצריך שיהא הפרה ברשותו כדי להשתמש בה מה שאין כן באומן שאינו משתמש בגוף החפץ".

כתב המחנה אפרים (שומרים סימן מא) "ואומן העושה מלאכה בביתו של בעל הבית אי נעשה שומר אי לא.. ראיתי לראב"ן ז"ל בספרו שהשיב בתשובה שכל שהקדים לו שכרו אינו כשומר שכר וכ"כ המרדכי, משמע דס"ל דטעמו של אומן אינו אלא משום דתפיס ליה אאגריה וכ"כ בשאלתות

כיצד כל הנך נעשו שומרים לדעת הרמב"ם והשו"ע המצריכים משיכה בשומרים

ועיין בשער המשפט (סימן סו ס"ק לב) שכתב דגם הרמב"ם מודה לרא"ש דמהני הסתלקות הבעלים לחייב השומר בדבר שאי אפשר להקנותו כמו חוב, ואפשר שעובדים בחנות נמי נימא שאי אפשר להקנותם את כל החנות. ובזה יתורץ מה שמקשים העולם על הרמב"ם האיך שומרי העיר ('חזני מתא' ב"מ צג:) נעשו שומרים על כל תכולת העיר, וכן האיך שומרי הזרעים נעשו שומרים עליהם, דהרי לא משכו.

הקשה הנתיבות המשפט (סימן שו ס"ק א) האיך האומנים העושים מלאכתן אצל בעל הבית נעשו שומרים לדעת הרמב"ם המצריך משיכה ותירץ "מ"מ נראה דבשוכר הוי התחלת השימוש קנין הן לענין חזרה הן לענין חיוב אונסין כמו שכתבתי בשאלה בסימן ש"מ (משה"א סק"ח), ע"ש דמהני התחלת שימוש דהוי כקבלת כסף, וה"נ בשוכר כיון שאין המשכיר יכול לחזור בו האי הנאה הו"ל ככסף לגבי השוכר".

נתן לחבירו כרטיס אשראי ושכחו החנות ובא אחר והשתמש בו

סעיף א) דהפטור הוא רק בגניבה ואבידה אבל בפשיעה חייב דפשיעה הוי כמזיק בידיים.

ולכאורה הוא הדין בנידון דידן דכרטיס אשראי אין גופו ממון והשומר שפשע פטור מתשלומים. אלא שהרי"ף בתשובה מחייב בנידון הדומה לנידון דידן ויתבאר בסמוך.

במשנה בבבא מציעא (נו.) ואלו דברים שאין נשבעין עליהן העבדים, והשטרות, והקרקות, וההקדשות, אין בהן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה, שומר חנם אינו נשבע, נושא שכר אינו משלם. מבואר שאין חיוב שמירה על קרקעות. וקיימא לן כהרי"ף והרא"ש (פתחי תשובה סימן רצ"ט ה"ק ה' וסימן שא"ס"ק ד') דאפילו בפשיעה פטור ודלא כהרמב"ם והש"ך (סימן צה

תשובת הרי"ף - שומר שאיבד שטר חוב חייב

שטר חוב לגוי וכתב "אם תברר בעדים שפשע שמעון בחזרת השטר חייב שמעון לשלם כל ההפסד שבא לראובן באותה חזרה דפשיעה גמורה היתה להחזיר שטר שהיה רובו פרוע ושותפין שומרי שכר הן וחייבים לשלם כל אחד לחבירו אף בגניבה ואבידה וכל שכן בפשיעה". וקשה דאין חיוב פשיעה בשטרות וליכא למימר דמטעם גרמי הוא, כיון שנראה להדיא שבא לומר שגם ללא דין גרמי (כגון בשוגג וכו') איכא דין שומר שפשע.

כתב הרי"ף בתשובה (סימן קסח) "שאלה ראובן היה לו שטר חוב על שמעון והרשה לוי לתבעו ואבד ממנו שטר זה בין באונס בין בפשיעה מה לוי חייב לראובן זה. תשובה. **אם בפשיעה אבד שטר זה... ודאי גורם לאבד ממון של ראובן מחייבין ליה ללוי**".

והקשו האחרונים דהרי הרי"ף סבירא ליה דאין שמירה בשטרות אפילו בפשיעה וכן הקשו על הרא"ש (כלל פ"ט סי' ד') שדן גבי שותף שהחזיר

כמה אחרונים מחלקים בין פשע ואח"כ נגנב לבין כשנאבד גם כן בפשיעה

פליג על הרמב"ם. ומצאו להם סימוכים לחילוק זה בפרישה (סימן צה) ומה האמרי בינה הערך ש"י והחלקת יואב דלהלן.

כתבו האחרונים דאין הרי"ף חולק על הרמב"ם לפוטרו מפשיעה כי אם בפשע בהן בתחילה ואחר כך נאבדו ממילא שלא בפשיעה דבעלמא חייב ובהני ס"ל דפטור **אבל כשנאבד גם כן בפשיעה לא**

השער המשפט מחלק בין שומר על שטרות לבין שומר על החוב

שמירת המעות וחייב לשלם כשפשע ולישבע אם השטר נאבד ממנו באונס. ובאמת מצאתי להדיא כדברי בתשובת הרי"ף". והוסיף דאף לשיטה שצריך משיכה בשומרים בנידון דידן שאי אפשר לעשות משיכה בחוב עצמו כולי עלמא מודו שאין צריך משיכה בשומרים.

הבין האמרי בינה (דיני הלואה סימן לט) שהשער המשפט מחלק בין שומר לשותף דכשנתן לו הרשאה עשאו שותף והשיג עליו דאף אם בשותפין חייבין יותר משומרין היינו כיון שנשתתפו יחד בממון אבל שליח זה שנעשה מורשה במה יתחייב השליח בפשיעתו יותר משאר שומרין. ובעין זה הקשו החלקת יואב (חו"מ סימן יב) והערך ש"י

השער המשפט (סימן סו ס"ק לב) ביאר בדרך אחרת והוכיח מת' הרי"ף "נ"ל דאם אחד שלח שליח לגבות מעות בשטר חוב שיש לו על אחר וכתב לו הרשאה על זה ונאבד השטר חוב מיד השליח ועי"ז נפסד החוב דג"כ חייב השליח לשלם אי נאבד בפשיעה ולישבע שבועה דאורייתא אם טוען שנאבד ממנו באונס, דאף שאין בשטרות דין שומרים היינו **דוקא בשומר שטרות דלא קיבל עליו רק שמירת השטרות והתורה מעטן משומרים כיון שאין גופן ממון, משא"כ כשהרשה לו לגבות חובו מהלואה הרי קיבל עליו השליח לעשות כל טצדקי לגבות החוב ולהיות שומר על המעות ולהביאו ליד המלוה, וא"כ נעשה שומר על גוף המעות וכשפשע ונאבד ממנו השטר חוב הרי פשע בגוף**

בעשאו שותף. אלא שמ"מ דברי השער המשפט מחודשים מאד כי בפשטות הוא נגד מה שחידשה התורה שאין שמירה על שטרות. והחילוק דק מן הדק ואם היה נכון הדבר שאפשר לעשות שומר על החוב, בכל שמירה על שטרות היינו אומרים כן דאטו בשמירה על הנייר לצור על פי צלוחיתו עסקינן.

(כאן). ונקטו כדברי הפרישה. ועיין עוד בהגהות והערות לשער המשפט שהביאו עוד תירוצים באחרונים.

ולעניות דעתי השער המשפט לא מחלק בין שותף לשומר, אלא בין שומר על השטרות, לבין שומר על החוב, שהרי בא ליישב שם ההיא דסימן נח גבי שליח שפרע החוב ולא לקח השטר והתם לא מיירי

יש לחלק בין המאבד שטר חוב שאם הזיקו חייב בדין גרמי לבין כרטיס אשראי שאם הזיקו אינו מתחייב על הממון שבבנק

בשטר חוב, דשטר חוב ששרפו חייב משום גרמי והכא נמי שאיבדו נעשה כאילו שרפו, אבל כרטיס אשראי ששרפו אינו מתחייב אלא על הכרטיס בעצמו. אלא שבשבת הלוי דלהלן משמע שמחייב.

לפי זה אם נתן לחבירו כרטיס אשראי ושכחו בחנות והלך אחר ובזבז לדעת הפרישה והאחרונים חייב דנאבד בפשיעה ובכה"ג הרי"ף מודה לרמב"ם. אלא שיש לדחות שכל האמור הוא דוקא

ראובן שנתן את הכרטיס אשראי של חבירו לשמעון והלך ובזבז

שלו דזהו גרמא אלא שבשבת הלוי הביא תשובה מבנו שדימה הדברים ולכן רצה לחייב בנידון דידן ע"פ תשובת הרא"ש שמחייב בשומר שמסר לשומר אחר שטר חוב ויתבאר דבריו בסמוך.

כבר נתבאר שאין לדמות כרטיס אשראי לשטר חוב דשטר חוב שהזיקו חייב מדינא דגרמי אבל כרטיס אשראי שהזיקו אינו משלם רק על הכרטיס עצמו ולא על שגרם לו שאחר יוציא מתוך החשבון בנק

תשובת הרא"ש ראובן שמסר שטר חוב של חבירו לאחר חייב

והנותן שטרו של ראובן לשמעון הוי כמשליכו לאבוד בידים, ואיבעי לסופר למידק שיתן לכל א' השטר שלו. ומיהו בנדון זה אם בא האב לסופר בתורת שליחות בנו והאמין לו הסופר ונתנו לו אם ידוע שהבן מאמין את האב ומשליטו על כל נכסיו לישא וליתן בהם אז לא פשע הסופר במה שהאמינו ונתנו לו. דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד".

כתב הרא"ש (כלל לט סימן ב) "בשמירת שטרות איכא פלוגתא דרבוותא, איכא מאן דאמר אף על גב דנתן שומר חנם פטור מלישבע עליהם אם פשע בשמירתם ונגנבו או אבדו חייב, דדוקא משבועה פטרינהו רחמנא אבל לא מתשלומי פשיעה. ורי"ף ז"ל כתב בתשובה המפקיד שטרות לחברו ומודה שפשע בהם ונאבדו פטור מן התשלומין, ונראה דאף לדברי רי"ף ז"ל היינו דוקא היכא שפשע בשמירתם ונגנבו או אבדו אבל השליכן לנהר לא.

מחלוקת הרמ"א והש"ך אם כוונת הרא"ש לחייב בכל שומר שמסר לשומר

והשיג עליו הש"ך (ס"ק ד) "ולא ירדתי לסוף דעתו דהרא"ש בתשובה שם מיירי להדיא שנתנו לשני לגמרי ולא בתורת שמירה ע"ש אבל בשומר שמסר לשומר לא פליג אמהרי"ק ולא מסתבר כלל לומר דגרע מפשיעה וכ"כ הרא"ש גופיה בפרק המפקיד דשומר שמסר לשומר אפילו פשיעה לא הוי".

הדרכי משה (סימן שא ס"ק ב) הביא את הרא"ש וביאר "כתב הרא"ש בתשובה כלל ל"ט סימן ב' אף על גב דדברים אלו פטורים אפילו מפשיעה אפילו הכי בשומר שמסר לשומר חייב דהוי כאילו השליכו לנהר **וזהו דלא כתשובות מהרי"ק** (סוף) שורש ו' שפוטור בהקדשות שומר שמסר לשומר ועיין שם ובמישרים נתיב ל' חלק ב". וכן פסק בהגהותיו על השו"ע (סימן שא סעיף א).

כמבואר בסי' צ"ה ס"ד, וגם בטענה זו אין חבירו מכיר בשקרו, ולכך בדברים אלו חשיב כמזיק בידיים אם מסרו לאחר שלא האמינו כלל, וזה נכון".

וכתב ר' חיים מאיר בנו של שבט הלוי (ח"ח סימן שיד) שבנידון דידן ששמעון העביר את כרטיס האשראי של שמעון ללוי כדי שיבזבז עמו ממון הוי כמאבדו בידיים ואף הש"ך יודה בזה ולעניות דעתי לא דמי כלל כמו שביארתי דהתם אם איבד השטר חוב חייב מדינא דגרמי אבל הכא לא.

ויישב השער משפט (ס"ק ב) "דדוקא בשומר שמסר לשומר לשמור מטלטלין לא חשיב פשיעה כמו שכתב הרא"ש כיון שמסרו לבן דעת וחויב השמירה עליו וכשיטעון נאנסו יצטרך לישבע שבועה דאורייתא ואם לא ירצה לישבע נחתין לנכסיה... אבל בשומר שמסר לשומר שטרות אין לך פשיעה גדולה מזו וחשיב כהשליכו לנהר, דהיאך מסרו לשומר אחר כיון שאין חויב פשיעה עליו ונאמן לומר שנאבד מאתו בלי שום שבועה ואף שבועת היסת אין צריך כיון דטענת ספק הוא

ר' חיים מאיר בנו של שבט הלוי מחייב בנידון דידן

(קרדיט קארט) של ראובן ומוסרו ללוי בלא רשות ראובן חייב לכאורה שמעון על כל ההוצאות שעשה לוי לראובן, מדין מוסר ואולי אף מדין שומר שמסר לשומר הקרוב לפשיעה ולמזיק. (אף שאין בזה דין גופו ממון) ". ואנו ביארנו שאין כאן משום מוסר שמסר לשומר אבל מסתבר שמוסר יש כאן.

בשבט הלוי (חלק ח סימן שיד) הביא תשובה מבנו והעלה לדינא דהמקבל כרטיס אשראי מראובן ומסר ללוי בלא רשותו של ראובן חייב שמעון המקבל על מה שהוציא לוי, אם לוי לא ישלם, מדין שומר שמסר לשומר הקרוב לפשיעה ולמזיק, ומדין מוסר. וזה מקצת לשונו "המקבל כרטיס אשראי

נתן לחבירו לשמור לו על מפתח ביתו ופשע בשמירתו ונגב רכוש האם חייב

דמתא' שומרי העיר (ב"מ צג:) אלא שלדעת הרמב"ם והשולחן ערוך צריך שיהיה קנין ונתבאר לעיל איך נעשה שומר בלי קנין משיכה לדעת הרמב"ם. (נתיבות המשפט סימן שו ס"ק א, ושער המשפט סימן סו ס"ק לב).

אם נתן לו המפתח למקרה שיתקע בלי מפתח ויוכל ליקח ממנו, אין כאן עסק שמירה על הבית עצמו אלא על המפתח בלבד. ואם כן אם פשע ונגב המפתח חייב רק על המפתח ולא על הרכוש שנגב. ואם נתן את המפתח למאבטח כדי לשמור על הרכוש שבבית לכאורה חייב דדמי ל'חזני

משה נגר

כל הזכויות שמורות ©

שיעורים ועלונים קודמים ניתן למצוא באתר
"בינינו- הפצת שיעורי תורה"

עלונים בחושן משפט

דינא דמלכותא / עבד איניש דינא לנפשיה ודיני מוסר ממון חבירו במדינות המתוקנות / 'קים לי' אמת ושקר בבית דין וחוש לבית דין / עורכי הדינים / אומדנא דמוכח / חברה בע"מ / גביית חובות בזמנינו / גבייה וקניה בהוצאה לפועל / ברי ושמא: שכחת חובות וקניות בהקפה / חריגות מגבולות הטאב"ו / חזקה לסוכה / סוכה וחניה ברשות הרבים / פיניו בינוי / יסודות נזקי שכנים: רעש הילדים, פעוטונים, חנויות וכו' / פיצול דירות / הרחבות בניה / יסודות חזקות תשמישים מידת סדום: השתלטות על חצרות וחללים בבניין / תחרות עסקית / עשה לחבירו פעולה או טובה ולא סיכמו אם בשכר או בחינם / דינים המצויים בהשבת אבידה / ירושת שררה חזקת שררה ומינוי אשה לשררה / מעמדו של חשבון בנק בהלכה לגבי גזל וירושות / שומרים / הלכות תיווך ושדכנות / דינים המצויים בחיובי נזיקין / אונס שינה בשומרים ונזיקין / חיוב שומרים ונזיקין ברכוש המבוטח / דיני שומרים

עלונים באבן העזר

הזרעה מלאכותית / חרם רבינו גרשום / חיוב מזונות בסרבנות גט / סירוס זמני צוואת רבי יהודה החסיד / יהדות אתיופיה הודו, הרפורמים ועולי רוסיה / התרת ממצרים / בדיקת D.N.A אבהות עיגון ופלילי / אחד לבעל אחד לבועל / מינקת ומעוברת חבירו / התרת עגונות: עגונות השואה, יום הכיפורים, אסון התאומים, מאיימי ומיחן / נגיעת ערוה: בדיקת רופאים, נגיעה בערוה באוטובוס ורכבת / דרכא אחרינא: מגורים בשכונה חילונית, החזקת איפון / לא תתורו / קול באשה ערוה / חלוקת הרכוש בגירושין / כפיית גיטין: בית סוהר עיקול חשבון בנק ושליטת רישיון נהיגה / הגט מצפת: זכין בגט ומומים שנתהוו אחר המקח

עניינים שונים:

מעמדו של ישן בהלכה: הוצאת ישן מהסוכה.. / היתר מכירה, מכירת חמץ היתר עסקא ושאר קנייני הערמה / גמילות חסדים: חיובית או קיומית / פריקה וטעינה: ברכב, באדם הסוחב דבר כבד, העלאת טרמפיסט.. / דינים המצויים בצער בעלי חיים / אונס שכחה בנזיקין, שומרים, תפלה וכו' / הלכות רפואה: המתת חסד / תרומת איברים במוות מוחי / דיני קדימה בחולים ובעלמא / אפטרופוס רפואי

תגובות, הערות ושאלות בטלפון ובדוא"ל m0548566505@gmail.com